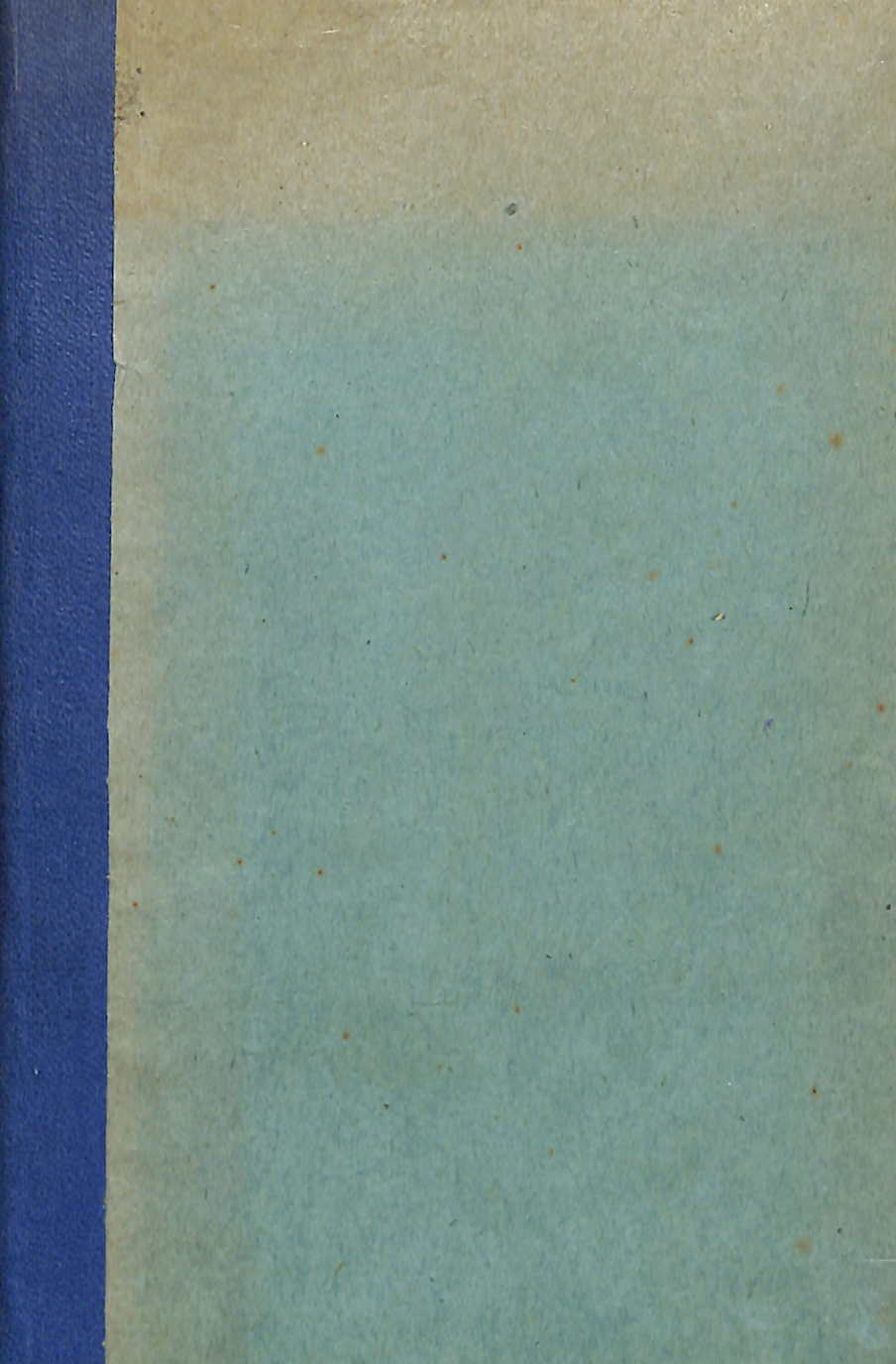

Ձեռնարկ

1
1/2

ՀԱՌԱՉԱՆՔ

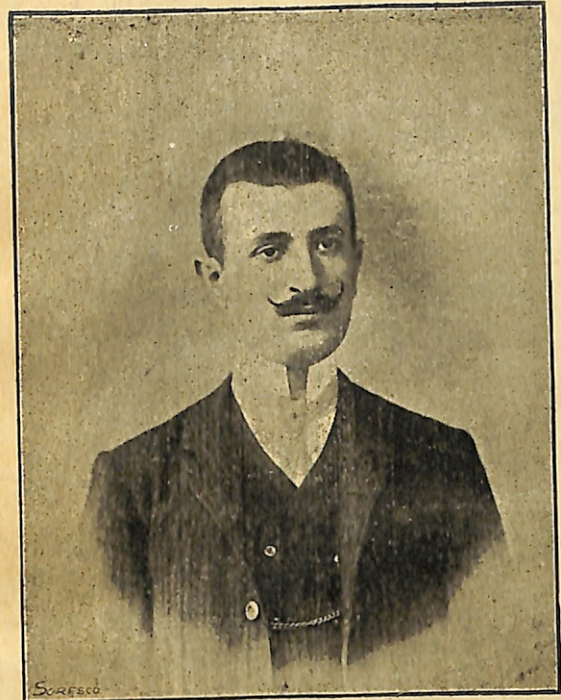
1910

ՏՊԱՐԱՆ ՕՆՆԻԿ ԲԱՐՍԵՂԵԱՆ ՆԻ ՈՐԴԻ
ԿԱՆԱԹԱ - Կ. ՊՈԼԻՍ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ Բ. ԱԶԵՏԵԼ Ի ԲԻ...

5523 Բ. Ա,
5523 Բ. Ա,

† ՄԱՆԱՍԷ ԶԷՎԻԿԵԱՆ

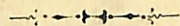
Վշտաւարչար Հո՛ր,

Մ'արդախոշոշ գաղանին Համիտական բռնութեան,
Անագորոյն մեծ զոհը՝ անմոռացը յաւիտեան,
Նորարողը՛յ այդ վարդին թօշնին հասած գարունի,
Արցունքն աչքիդ՝ լաց, երգէ՛ որդեկորոյս ծերունի.
Սըրտիդ խոցը թող ըլլայ քեզ ներշնչող վեհ մուսան,
Էջեր լեցնես, չի բաւեր ծով ցաւերուդ, հէզ գուսան:

* * *

Չորցուր արցունքն ո՛վ խեղճ հայր, լացէն չորցած
աչքերուդ,
Երկար եթէ լաս, ողբաս՝ ատկէ չկայ քեզ օգուտ.
Վահանն այդ սէգ՝ ծերոյթի քու տիրուն զողողուն,
Իբրեւ հրեշտակ խրկուած քեզ, կրկին եղաւ զուարթուն
Գիտցի՛ր ո՛վ հայր, Մանասէդ, այդ զաւակը թանկագին
Երանի քեզ որ ծնար, զերդ փառք, պատիւ Հայ Ազգին:
Ազգէն քեզմէ աւելի արիւն արցունք չազախուած
Նուէր մ'ոչ ոք ըրած էր՝ կեանց զաւկիդ հետ անմոռաց:

ԾԵՐՈՒՆԻՒ ՄԸ ԽՈՐ ՀԱՌԱՉԱՆՔԸ

Կը խնդրեմ ազգիս ներեցէք անձիս
Ընթերցող անձինք տեսնելով կ'անցնիք
Լաւ դիտեցէք տողերուս յարեւանցի մի անցնիք :

Սնդրանիկս էր Մանասէ Զէվիկեան
Ննեալ յՕրթագիւղ 1880 ամեան
Ուսանող բժիշկ դպրոցին Օսմանեան
Խոհական, կատարեալ, լի չնորհօք ամենայն
Սէգ ծաղիկ գարնանային քսան և ութ ամեայն

Յորեկը դպրոց գիշերը տունըդ
Զափազանց կարդացիր փախցուցիր քունըդ
Որմը սենեակին վկայ թող լինի
Ուր հոն զարնէիր ուտըդ երբեմնի :

Փափաքդ յոյժ էր բժիշկ ըլլալու
Տիպլոմ առնելու փառք ստանալու
Զունէիր գաղափար հայրըդ մոռնալու
Այլ իր խոր ծերութեան մէջ միտլիմարելու :

Խնդազատառ ևղայ Երբ ստացար տիպլոմ
Քաջակերիչ ջատագովութեամբ ստացար պաշտօն
Յոյժ ուրախացայ յուզուեցայ զուարթուն
Ապագայ հմայիչ երաշխերով օրօրուն :

Մէկ հատիկ զաւակ անուշիկ որդի :
Երբ կ'անօթեմայիր կուտէիր հորթիկ
Սնեակիդ մութ էր մայրիկդ ալ խօրթ էր
Թափած արտասուքներն զետեւ կը յորդէր :

Հիւանդի կ'երթայիր չ'ունէիր բազար
Դեղագիր գրեցիր քանի մը հազար
Մասնագէտ ըսելով քեզ տունն հազար
Դեղագործդ էր Բանկալթի հանգուցեալ Զէզար :

Երանի այն օրն որ մայրիկդ տուաւ քեզ օրրան
Կաթնտու պտուղներ տուաւ քու բերան
Հայրիկդ ծերացած տէր ևղաւ թոռան
Գերեզմանդ Մերսին չ'ինեկ տամ խորան :

Ուր է այն քահանան որ մկրտեց քեզ յաւազան
Մեծ յոյս ունէի թէ պիտի ըլլայիր ձեռքս զաւազան
Գացիր Բեթլեհեմ գլուխդ բերիր այս խազան
Գառան պէս լափեցին քեզ վայրի գազանք :

Երուսաղէմ գացիր մահաէսի չեղար
Բեթլեհէմ գացիր նոր տօթթօր ևղար
Բոլոր ազգերուն սրտիկը մտար
Վայրագ բռնապետին անձնատուր ևղար :

Գացիր Երուսաղէմ միշտ յօղուած տուիր
Բեթլեհէմ քաղաքին մեծ համբաւ տուիր
Ղրկած համակիս դարձը չի տուիր
Հեռագիր զարկի հայր չը կ'ուրցիր :

Իզմիրեան հայրիկն կ'ուզեր քեզ տեսնալ
Խիստ արգիլուած էր վանքէն դուրս ելլալ
Մեղմանալով կ'սպասէր հրամանս ելլալ
Կ'ուզէր հետք խօսիլ և քեզի տեսնալ :

Գողցես երթայիր ձիով րահման
Մինչև որ ելլար դարձիդ հրամանս
Նախանձոտ ձեռքեր օրին Համիտեան
Վիճակ հանեցին Խալ-Իւլ-Րահման

Ձէի կտմենար ածայի տեղուանք
Թողլով քու հայրդ քոյրդ միս մինակ
Ձէի ուզեր զրկել քեզի պանդուխտ տեղ
Բռնապետը քննեց քեզի երկու հեղ :

«Բօմիթէ» ըսելով քեզ բանտարկեցին
Սենեակդ մաքուր խիստ խուզարկեցին
Զգտան սրդտոր ոչինչ չատ ցաւ զգացին
Շատ ամօթահար ետ դարձան գացին :

Չունէիր մայրիկ ունէիր հայրիկ
Չարիք ընողին կ'ընէիր բարիք
Սիրտս ընցուցաւ չափազանց հարիք
Կ'աղաղակէի ա՛խ ո՛ւր ես տղիք :

Բռնապետը տոտաւ կենդանադիրդ
Հարց ու փորձ ընելով գտաւ հայրիկդ
Մազերը փետտեց օրիորդ քոյրիկդ
Սևեր հագած սա միշտ կ'ըսէր լաղըդ :

Ձէի զիտեր գլխուդ դալիք փորձանքըդ
Բոլորն ալ զուր գնաց ա՛հ ու տանջանքըդ
Հարցուցինք Համիտին ի՞նչ էր յանցանքըդ
Որ պատճառ եղաւ անմեղ արեանըդ :

Թշնամիներդ կեղծ կրակներու դան
Ասանկ փորձանքներ երթան ու չզան
Գօլանճեան եղբարք դանակներու դան
Եկէք որ տեսնաք սրտիկիւ եարան :

Օտար ազգերու յօղուած տուած ես
Ֆէտայի խուճրին ծանօթ եղած ես
Ազգդ փրկելու շատ հոգ տարած ես
Պատանքդ սպիտակ ծախու առած ես :

Ծաղիկ հասակիդ մէջ դառն օրեր տեսար ,
Բազում ցորեկներ արեւ չը տեսար ,
Սենեակդ խոնաւ դասերդ արդար ,
Բնաւ մէկու մը երես չի տեսար :

Ապերջանիկ եղար չը հասար փափաքիդ
Երթալ ու տեսնել հայրենիքդ Արալիկը
Դիչեր ցորեկով եղայ լալախան
Անգութ բռնաւոր վայրագ վարչութեան :

Հեռագիր զրկեցին Խալի-Իւլ-Րահման
Խիստ պատուէր տուին Պապը-Ջարթիեան
Բօլխը կ'ըսէր «Եկեա՛յ ուր տառա՛մ»
Կատաղի միտքով գացին զեղարան :

Բօրիսը կանչեց Տօքթօր Չէվիկեան
Բանէ մը լուռ չունէր միամիտ տղան
«Էֆէնտիմ» ըսելով ցատկեց ոտք ելաւ
Յանկարծ տեսաւ բանտին դուռը բացուեցաւ :

Նոյն սրահուն իր կարմիր գոյնը փոխուեցաւ
Շղթայ ու կապանք տեսնելով սաստիկ յուզուեցաւ
Բռնապետը կ'ըսէր չուտով կանչեցեք
Ունեցած վարքը խելոյն չնջեցէք :

Գրիչդ մաքուր . դուչիկդ համբոյր
Օձիկդ անցուցին երկաթէ շարժուր
Գլուխդ դրին կրակէ մի խոյր
Իբրեւ Թագաւոր Հայոց դու Պարոյր :

Քեզ չարչարեցին Բրիտտոսի պէս
Մասնազէտ բժիշկ Իփօքբատի պէս
Վերցուր գլուխդ գերդաստանդ տես
Եղայ խելագար մոլորեալ ոչխարի պէս :

Առաջնորդը գնաց կառավարիչին
Բանտապահը կանչեցին «Տօքթօր վար» ըսին
Կուգէր քեզ տեսնալ «Նասաք տըր» ըսին
Մահանդուրժէի տանջանքներ տուին :

Առաջնորդը ըսաւ մեղք եղաւ տղին
Վարքը տեսնելով տեղի չը տուին
Կուգէիր արբնալ օդի չը տուին
Թուրք զինուորներ քեզ բռնաբարեցին :

Թրէնը սուրեց Նափա կայարան
Շատ մը վախցար որ կ'ելլաս կախաղան
Երակդ քննէր մի Տօքթօր Վահան
Կուգէին տանիլ խելոյն ղեղարան :

Ընէիր բազում ծանօթ ազգական
Խուժելով եկան Նափա կայարան
Գօլանձեան եղբարք կրակներու գան
Եկէք որ տեսնէք սրտիկիս հարան :

Պոլիս բերելու հրաման հանեցին
Շողենաւը սուրելով մեկնեցաւ Մերսին
Բօրիսը կ'ըսէր Տօքթօրը վերսին
Նաւապետը ստիպեց «Մարտիթ վերիսին» :

Նաւապետը կ'ըսէր Աստուծմէ գտնաք
Ասանկ կտրիճին արիւնը մտաք
Կուգէի զիտել չունէի զիտակ
Որ ինկած էիր այն տեղ միս մինակ :

Տարած էին քեզ Մերսինի բանտը մուլթ
Բժիշկներ հասան չունէին ումուտ
Խմելով թոյնը եղար կաս կապոյտ
Զի մեղքցար գոնէ ծերունի պապուտ :

Զոհ գացիր անգութ վայրագ գազանին
Լսեցինք սարսափահար ճնջիւնդ բանտին
Հեռագիր դրիւցին Սուլթան Համիտին
Դիակդ յանձնեցին բօլիս Սաադէին :

Մերսինի բանտն էր խաւար և մութ
Շատ դարձաններ չորաւ մի օգուտ
Խրմած ևս թոյնը եղած ևս կապոյտ
Տեղեկութիւն չունէիր որ ըլլայի անսիրտը :

Բանտէն հանեցին ղիակը կապոյտ
Տեղեկութիւն չունէիր որ ըլլայիր հմուտ
Որոգայթ մահու քեզի լարեցին ,
Յոշտիչ գազանին գիրկը նետեցին :

Մերսին քաղաքին մեծ յուզում տուիր
Բանտապահին բնաւ գաղտնիք չտուիր
Ազգիդ սիրոյն համար անձդ զոհ տուիր
Ընկերներէդ ոչ մէկը դաւաճանեցիր :

Վերջ տուիր աշխարհիս քաշեցիր ձեռքըդ
Բռնաւորը չի ձգեց ևս գայի ոտքըդ
Իցիւ թէ տեանայի սպիտակ դազաղըդ
Արտասուէքով թրջէի երեսի քօղըդ :

Զանգս'ը հնչեց սուգի եղանակ
Սգակիր եղան բոլոր քահանայք
Ողբաձայն կ'երգէին դպրոցական տղայք
Եւ արտասուէին բոլոր հանդիսականք :

Մերսինի առաջնորդը շատ ցաւ իմացաւ
Երբ տեսաւ Տօքթօր Զէվէկեանը անցաւ
Հայ ազգին բոլոր սրտերն թունդ ելաւ
Գոյժդ հեռագրատուները հաղորդուեցաւ :

Չունէիր մայրիկ որ ըսեր քու լացըդ
Սև հագած քոյրերդ միշտ կ'ըսէին լացըդ
Երթայի Մէրսին տեանայի խաչըդ
Համբուրէի անմեղ քու հողակոյտդ :

Աւագ հինգշաբթի էր որ տեսիլք մը տեսայ
Թոռուցի մի աղաւնի աչքովս տեսայ
Զի հասնէի այն պահուն մահազդդ տեսայ
Որ ինծի բերին իսկոյն խեղակորոյս եղայ :

Քսանուութ տարիքով
Հօրդ մէկ հատիկ
Հալով ողբալով
Ըրինք սև Զատիկ :

Շունէիր մէկ բարեկամ որ տար քեզ խորատ
Մէքերդ փայլուն գոյնըդ սպիտակ
Իջար գերեզմանին հողերուն յատակ
Ազգիդ սիրոյն համար եղար նահատակ :

Շողենաւդ էր Մէսսմէր տարաւ քեզ իրաւ
Ինչ ահուկի փորձանքներ գլխուդ բերաւ
Գօրանճեան Եարութիւնն էր քեզ տուաւ բերան
Ողբացինք ամէնքս քու սուգդ միտքերան :

Հայրիկդ դժնդակ կսկիծով կուլար
Տողերս չարեցի 11 յունւար
փողոցները չրջելով եղած ևմ չուար
Ուղեղս խանգարուած կ'ըլլամ խեղազար :

Խենդ ու խելար Պատրիարքարան վազեցինք
Թաշկինակնիս արտասուենքով թրջեցինք
Մարտ 11ին սև դրոշակ պարզեցինք,
Սևեր հագած քոյրդ Սուրբ Փրկիչ յանձնեցինք :

Գացիր Բէթլէհէմ պարծանք ունեցար
Դեղագիր գրելու միջոց չ'ունեցար
Բնաւ ամուսնութեան փափաք չ'ունեցար
Դլրկեցիր սև հողը զաւակ չ'ունեցար :

Գացիր Բէթլէհէմ մէկ մըն ալ չ'եկար
Մահամբեր կ'սպասենք նամակդ չ'եկաւ
Սյս ինչ փորձանք է զլուխդ եկաւ,
Որով ծնողքըդ չատ թշուառ եղաւ :

Խորհելով խորհելով չեմ գտնար չարան
Մուշահոտ ծաղիկներ կը բուսնին դարնան
Հեռագիր գրողին ձեռքերը չորնան
Գազան բռնապետին աչքերը քէօրնան :

Հանգուցեալ մայրիկդ թողուց յիշատակ
Պատկերդ գծելու չ'ունիի քանակ
Թըշնամիդ յաղթելու չ'ունէի բանակ
Սըրտիկս միսեցիր խանչար ու դանակ :

Սև գրառլաթ կապել տուիր ձերունի հօրըդ
Դերեզմանը չի տեսար հանգուցեալ մօրըդ
Ծաղիկ հասակիդ մէջ զըրկեցիր սև հողըդ
Բազդը եղանակներով կը հնչէիր փողըդ :

Կայնիմ եկեղեցիի դուռ չեմ կրնար տեսնար նմանդ
Սենեակդ մտնելով միշտ կ'տեսնեմ սպիտակ հաւանըդ,
Պատերը փտտեցաւ մարզանք ըրած պարանըդ,
Ծաղիկով զարդարեցի զրասեղան ու դարանըդ :

Մէկ հատիկ զաւակ գառան պէս
Նահատակեցիր դուռն քեզ,
Դուռն չես կրնար ըլլալ մեզի պէս
Մենք պիտի ըլլանք քեզի պէս :

Հանգուցեալ մայրդ քեզ կընէր տատիկ
Ծերութեան աղօթքս այս ըլլայ կտակ.
Վրան ուլ արծի ու թափի կրակ
Յոշոտիչ դազան Ապտ-իւլ-Համիտին :

Հայրդ՝ ՊՕՂՈՍ ԶԷՎԻԿԵԱՆ

11 Յունուար 1910

Կ. ՊՈԼԻՍ

553
p. 14
Р. У.

№ 5523

Р. У.

№ 5523